

(Jal no parla de l'un ni de l'altre) en proposa una explicació que em sembla convincent, en el seu glossari de les *Cantigas* d'Alfons el Savi. Allí també figura com a crit de la xurma amb un valor semblant al de Jaume I, parlant d'uns mariners que baixen o amainen una vela: «baixaron a vea, chamando 'ayoz!'» (5.146). Però en altres *cantigas* de la col·lecció es parla evidentment de la Divinitat i concretament de Jesús i la seva Mare, i es fa constar que és un mot grec: «Mais que tu es Madre d'aquel que Ayoz / chamad' é dos Gregos» (265.122) i «en terra se deitaron, pedindo por Ayoz / perdon a Santo Tomás» (419.51), demanant, doncs, a Sant Tomàs que els perdoni en nom de Jesús o de Déu. No dubto, doncs, que es tracti de *ἄγιος* 'sant, sacrosant', que en baix grec tingué des d'antic aquest ús, com és un fet conegut; així mateix, que el nexa *γῆ* s'hi reduïa a *ἡ* és ben sabut també.

No xoca gens que, sens dubte a conseqüència de l'ús a tall d'interjecció, i en boca d'homes del poble, que ho usen cridant per animar-se, es traslladés el lloc de l'accent (cf. *olà* i *olé* al costat de *òla*, *òle*; *ajàs*, *jàs!* de *ἡάβεις*; *oidà*, etc.); més encara pel fet que al costat de *ἄγιος* hi havia, des d'antic, l'adjectiu parònim *ἄγνός* 'sant, pur, sagrat', quasi amb el mateix valor i també aplicat a les coses divines. El pas a l'ús mallorquí no costa de comprendre: és com si es digués 'd'una llarga estricada', en un prolongat i fatigós trajecte, cobert pels remadors amb esforç, animant-se amb un continu cridar *ayòs*.

Airable, àirament, àirar, V. *ira* *Airala*, V. *erer* (ERA)

AIRE, del ll. *āēr*, *āēris*, i aquest del gr. *ἀήρ*, id. □ 1.ª doc.: S. XIII.

En Llull apareix la forma *àer*: «per açò car lo soletl està en l'àer, és illuminat l'àer e la terra, e és scalfat l'àer e la aygua e la terra», *Merav.* I, 68 (NCL); «mas tan solament que age boche e lengua ab que moga l'àer, en lo qual sia formada la paraula», id. (ed. Ag. I, 105); «en l'àer alenam e ns orejam», *Contempl.* 80; *Blanquerna* (NCL. III, 146.9); que és també la forma usada per Bernat Metge (*Somni* III) i algun altre clàssic medieval, i no estranya al cast. arcaic (Bercco, *S. Mill.* 439). Sens dubte és d'aquesta d'on sortí la port. *ar*, quasi general en aquest idioma (ja molt freqüent en els poetes del S. XIII, veg. Rds. Lapa, *Cant. d'Escarnho*, p. 666, i encara avui fins gallega, si bé aquí en concurrència amb *aire*); per a d'altres variants arcaïques castellanques, veg. MzPi., *Orig.*, 85-86; en llengua d'oc, encara que no manca algun cas antic d'*àer*, el modern *aire* predomina de molt i des dels orígens; l'it. *aria*¹ sembla provenir de l'acusatiu hel·lenitzant *ἄέρα*.

Del català antic *àer* no ha quedat més que rastres esporàdics, en la forma familiar *à*, solament en alguna locució especial (*en là*) i estrictament limitada, de més a més, a les Illes, almenys a Eivissa («enlà: en el aire», PzCabrero), i a Mallorca: «una gran idea en là»;

sí: a *l'ayre, en là*, espera qui espera està aquella idea ---; per això aquella gran idea està *en là*, com la jaya Miquela», Mn. AMAlcover (BDLC VI, 1910, 112-113); com es veu, a Mallorca és principalment en aqueixa frase feta irònica ('com la infeliç jaia Miquela', sempre bocabadada, en suspens), que fa comptar amb una espera o esperança vana, fútil; altres cops amb el matis de 'poc segur quant a estabilitat' (BDLC VII, 1912, 100; id. 31); en tots els sentits i frases normals s'usa, ben entès, *aire* a Mallorca com pertot; i a Menorca sembla que ni allò, car allà Camps i Mercadal ens indica *en l'aire* «en va», en ús fins a la pagesia (en el seu *Folkl. Men.* II, 41).

Altrament *aire* és ja de bon tros la forma predominant a la nostra llengua medieval. La seva existència en els autors del S. XIII podem deduir-la, en els *Set Savis* (veg. infra), i de l'ús de *desaire*, és la que trobem quasi en tots els del XIV i tots els del XV: puix que és la que veurem en *Eiximenis*, en el *Senescal d'Egipte* o en *Tirant lo Blanc*: «no tinch mal sinó de l'ayre de la mar, que m'ha tot comprès» (ed. Ag. II, 14) (cites de Muntaner i de la Crònica del Cerimoniós en *AlcM*).²

En llatí, *AER* no era el mot hereditari usat des dels orígens de Roma, car en l'origen ho fou *ANIMA*: «spiritu in pulmones *anima* ducitur» ('l'aire que per la respiració s'introdueix en els pulmons'), i frases semblants es troben de vegades encara en Ciceró i el seu auditori; en el S. III a. C., Enni tracta encara *aer* com un mot grec més o menys tolerable si bé sentit com a foraster, però ja Plaute i Ciceró han atraconat l'ús arcaic, i des de llavors *aer* s'ha tornat el mot normal: fou gràcies als usos abstractes i translàtics ('psyche', 'coratge', etc.) que havien anat abassegant cada cop més els recursos d'*animus* i *anima* de la llengua arcaica, que el llatí viu i comú es va afillar *aer* tot seguit en una forma tan completa; del regust supervivent d'aquella lluita, pogué encara restar algun perfum instintiu, o alguna levíssima titada, en el tractament una mica savi, del qual queda vague record en la forma cultista revestida per la variant *àer* dels Ss. XIII-XIV, record ben de pressa superat en els segles posteriors de la llengua.

Altrament la gamma semàntica i fraseològica del mot està ben tractada, i amb tanta amplitud, en els altres lèxics, que hi podrem passar de pressa. Més que res, donaré algunes dades concretes i poc conegudes, rementent, en canvi, als estudis del panorama interromànic que li dedicaren Spitzer, *MLN* LXXI, 278; Rohlf's, *Ager, Area, Atrium*, Borna-Leipzig, 1920, p. 51, etc. i *Litbl.* XLV, 227; FEW I, 135; Am. Castro, *RFE* IX, 329; FEW I, 134-135; REW 240, etc.

Es coneguda la gran difusió que ha pres *aire* en el sentit de 'vent', valor que en català documentem ja en el S. XV («en lo qual verger dava l'ayre molt tempradament», *Eiximplis e Mir.* I, 111), en cast. des de c. 1300 (*GrConqUltr.*), i que s'estén fins al portuguès i a algunes zones de França, no solament a Gascunya (V. d'Aran, i en les valls que ja toquen amb el Bearn, com la de Lescun-Arrens, vegeu la monografia de